

□ مقدمه

در وضعیت کنونی، یکی از بسترهای اصلی برای نایل شدن به توسعه اقتصادی کشور، تلاش در جهت گسترش صادرات غیر نفتی است. هم اکنون، همه دولتمردان، صاحبانظران و کارشناسان به این نتیجه رسیده‌اند که چنانچه بخواهیم کشور را از بن بست اقتصاد تک محصولی وابسته به نفت خارج سازیم و آینده‌ای روشن و امیدوار کننده برای مردم ترسیم کنیم، به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر ناچاریم به اقتصاد کشاورزی نگاهی توسعه‌گراانه داشته باشیم و کوشش کنیم این بخش به منزله یکی از محورهای اصلی توسعه اقتصادی کشور مورد توجه و عنایت خاص قرار گیرد.

کشاورزی در کشور ما، با توجه به دارا بودن اقلیم چهار فصل و پتانسیلهای فراوان تولید در صورت حمایت و هدایت مؤثر قادر خواهد بود، حجم تولید و مالا صادرات غیر نفتی کشور را رونق فراوان بخشیده و توسعه ملی را از همه ابعاد اقتصادی - اجتماعی متحقق سازد.

طیف بسیار وسیعی از انواع محصولات زراعی و باغی در کشور ماقابل تولید می‌باشند که هر یک به نوبه خود می‌توانند در مقایسه با نفت، ارمغانهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ارزشمندی را برای کشور در بر داشته باشند. گندم، پنبه، زیتون، پسته، زعفران و ... همه و همه محصولاتی هستند که پتانسیل تولید آنها در کشور به وفور یافت می‌شود و صرفاً توجه کافی دولتمردان و نیز کارشناسان دلسوز بخش کشاورزی را می‌طلبد.

قابل توجه متقاضیان تشکیل تعاونی

زعفران؛ طلای قرمز ایران

□ اشاره

ماهنامه تعاون در راستای اهداف خود در شماره‌های گذشته نسبت به معرفی برخی زمینه‌های مساعد برای تشکیل تعاونی‌های تولید اقدام کرد و در این چارچوب اطلاعاتی در زمینه‌های پرورش دام و دامپروری، پرورش ماهیان گرم آبی، پرورش ماهیان سرد آبی، پرورش زنبور عسل، پرورش اردک، پرورش گاو شیری، پرورش گوساله و ... که برای تشکیل تعاونی‌های تولیدی مناسب بود تقدیم خوانندگان عزیز و متقاضیان تشکیل شرکتهای تعاونی نمود.

اینک در ادامه این سلسله مطالب، به یکی دیگر از زمینه‌های اقتصادی می‌پردازیم تا علاقمندان و متقاضیان تشکیل تعاونی قادر شوند با آگاهی بیشتر و با توجه به علاقه و تواناییهای خود از مطالب استفاده نموده و در زمینه فعالیت تعاونی آینده خویش انتخاب مناسب‌تری داشته باشند. به این ترتیب از این شماره به معرفی برخی از زمینه‌های فعالیت در بخش کشاورزی خواهیم پرداخت. باشد که مورد استفاده علاقمندان قرار بگیرد:

علاوه بر این، در صورت توجه به گسترش و توسعه بخش کشاورزی، فرصتهای اشتغال فراوانی ایجاد خواهد شد که می‌تواند معضل بیکاری را (که هم اکنون درات و جامعه را به خود مشغول کرده است) به ویژه برای جوانان و زنان کشور تا حدود زیادی مرتفع سازد. همچنین در بخش کشاورزی، استعداد و زمینه‌های مناسب و زیادی برای ایجاد تشکیل تشکلهای مردمی وجود دارد. مطالعه مختصر تاریخچه کشاورزی در کشور که از وجود تشکلهای سنتی متعدد در گذشته خبر می‌دهد، خود مؤید این موضوع است.

با توجه به مطالب یاد شده، جای دارد که ما نیز به نوبه خود کوشش خود را صرف گسترش تعاونی‌ها در بخش کشاورزی کنیم تا گامهایی را در راستای توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور برداشته باشیم. از این رو، از این شماره برخی زمینه‌های بخش کشاورزی که برای تشکیل تعاونی‌های تولیدی بسیار مناسب می‌باشند، معرفی خواهد شد و در این شماره به معرفی «زعفران» خواهیم پرداخت بدان امید که مورد استفاده متقاضیان تشکیل شرکتهای تعاونی و سایر علاقمندان قرار گیرد.

□ اهمیت زعفران

زعفران از جنبه‌های مختلف غذایی، دارویی، زینتی و صنعتی حائز اهمیت است. این محصول یک ماده غذایی مقوی است که البته مردم از آن به منظور تأمین غذا و خوش رنگ کردن و خوش بو کردن انواع غذاها استفاده می‌کنند.

زعفران محصولی است که از آن استفاده‌های دارویی متفاوتی می‌شود. دلیل آن نیز وجود درصدی روغن در زعفران می‌باشد. برخی از موارد استفاده دارویی و طبیبی زعفران عبارتند از:

- دم کرده زعفران برای معده مفید بوده و برای درمان سرفه نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

- برای فرونشاندن آماس چشم و سر زنده کردن حواس آدمی استفاده از زعفران توصیه گردیده است.

- گفته می‌شود که شربت زعفران برای رفع عوارض ناشی از دریا زدگی مؤثر است.

- استفاده از زعفران برای معالجه و درمان جوش و کورک بسیار مفید است.

- برای پیشگیری از بیماری طاعون، استفاده از زعفران توصیه شده است.

- زعفران را برای تسکین کبد از غلبه صفرا نیز تجویز کرده‌اند.

از زعفران به منزله یک ماده رنگزا و خوشبو کننده در صنعت داروسازی، پنی‌سازی، شیرینی سازی و تهیه انواع مختلف شربت و بستنی استفاده‌های فراوانی می‌شود. در صنایع مختلف از جمله رنگ، آمیزی کاغذ، ابریشم و ... نیز از زعفران استفاده می‌کنند. در گذشته‌های نسبتاً دور از رنگ زعفران به عنوان مرکب برای نوشتن و همچنین نقاشی استفاده می‌شده است به نحوی که هم اکنون اسناد و نقاشیهایی وجود دارد که در حاشیه و متن آنها، رنگ زعفران به کار رفته است. در قدیم حاشیه قباله‌های ازدواج را با نقاشیهایی از رنگ زعفران تزئین می‌کردند. به علاوه از زعفران نیز برای صفای چهره و به ویژه آرایش خانمها در ایران و سایر کشورها استفاده‌های فراوانی به عمل می‌آمده است.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

با این وجود مصرف زیاد زعفران در زنان باردار موجب سقط جنین می‌شود و آثار مسمومیت ناشی از استفاده زیاد آن با خنده‌های شدید آغاز می‌شود.

گیاه شناسی

گیاه زعفران از جمله نباتات تیره زنبقیان به حساب می‌آید. این گیاه دارای پیاز است و از همین طریق تکثیر و ازدیاد می‌یابد. پیازهای زعفران معمولاً بین ۲ تا ۵ سانتی متر قطر دارند. هر پیاز دارای پوسته‌های قهوه‌ای رنگ است. مغز آن نیز سفید و طعم شیرین دارد. پیازهای مادر دارای چند پوسته می‌باشد که پوسته رویی پرزدار است.

گیاه زعفران در ساقه برگ، دمگل، کاسبرگ و گلبرگ می‌باشد که با شروع رشد پیازها در خاک، ابتدا ساقه‌های زعفران از زمین می‌رویند. پس از رشد بیشتر و کافی غنچه‌های گیاه ظاهر می‌شوند. گل‌های زعفران دارای سه کاسبرگ و سه گلبرگ است که هر دمگل، یک تا سه گل خواهد داشت. گل‌های زعفران صبحها باز می‌شوند که باید پیش از آفتاب چیده شوند.

□ مناطق کشت

مهم‌ترین مناطق کشت زعفران در استان خراسان (قائن، تربت حیدریه، بیرجند، طبس) فارس (اصطهبانات) و همدان می‌باشد. براساس آمار موجود، سطح زیر کشت زعفران در استان خراسان بیش از ۶ هزار هکتار است و متوسط برداشت محصول سالانه حدود ۲۵ تن می‌باشد.

کشت گیاه زعفران در کشورهایمانند اسپانیا، ایتالیا، فرانسه و ... رایج است. برخی معتقدند که این گیاه ابتدا در شهرستان همدان کاشته شده است و سپس کشت آن در سایر مناطق انتشار و گسترش یافته است. گیاه زعفران در غالب زمین‌های کشاورزی قابل کشت است. اما، مهم‌ترین نکته‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد این است که در فصل سرما (که دوره خواب پیاز زعفران است) نباید آن را آبیاری کرد و یا باران بیارد. زیرا در صورت بروز چنین وضعیتی، پیاز بیدار شده و شروع به رشد خواهد کرد. در این حالت به دلیل وجود گرما، فاسد خواهد شد.

□ خاک

خاک مناسب برای کاشت زعفران، خاک رسی ماسه‌ای است. مناسب‌ترین خاک باید

ترکیبی از یک قسمت ماسه و سه قسمت رس باشد.

□ آب و هوا

پیاز زعفران در فصل گرما و تابستان فعالیت ندارد و دوره خواب را می‌گذراند. دوره بیداری آن از حدود آبان تا اردیبهشت ماه می‌باشد. با شروع گرما، برگهای آن زرد شده و به تدریج خشک می‌شود و سپس پیاز آن به خواب می‌رود. با توجه به این نکته، مناطق گرم و خشک برای کشت و پرورش زعفران مناسب و مساعد می‌باشد.

□ عملیات کاشت

الف - آماده سازی زمین: زمین محل کشت زعفران را می‌بایست کاملاً آماده کرد. مراحل آماده سازی عبارت است از:

- شخم: ابتدا باید زمین شخم نسبتاً عمیق زده شود. سپس با کمک دیسک و ماله کلوخه‌ها را شکسته و خاک کاملاً نرم و زمین هموار گردد.

- کرت بندی: پس از شخم و تسطیح، باید زمین کرت بندی شود. طول و عرض کرتها متفاوت است و برای کاشت ردیفی نیز باید جوی و پشتها تنظیم گردد.

- کودپاشی: بهترین کود برای گیاه زعفران، کود حیوانی است. معمولاً به کشاورزان پیشنهاد می‌شود که کودهای دامی را جمع آوری کنند و در محلی روی هم انباشته سازند. سپس از طریق پاشیدن آب بر روی آن، محیط کود را برای تخمیر مساعد نمایند. تحت اثر تخمیر توده کود به تدریج قهوه‌ای رنگ می‌شود.

میزان کود مورد نیاز به ازای هر هکتار ۲۰ تا ۲۰ تن است. در خاکهای فقیر علاوه بر کود دامی تا ۲۰۰ کیلوگرم کود شیمیایی (فسفات و آمونیوم) نیز اضافه می‌شود.

ب - کاشت و تکثیر: تکثیر گیاه زعفران به وسیله پیاز صورت می‌گیرد. بنابراین پس از آماده کردن زمین، باید پیازهای آماده شده را کاشته و به این ترتیب عملیات کاشت آغاز خواهد شد. برای آماده کردن پیازها عموماً در اوایل مهر ماه پوستهای اضافی هر یک را جدا می‌کنند و سپس از محل رویش ریشه (تکمه چوب پنبه‌ای ته پیاز که ریشه‌ها از آنجا می‌رویند) کپه پیاز

را از هم جدا می‌کنند. به این ترتیب پیازها آماده کشت می‌شوند. (عموماً پیازهای زعفران در حدود تیر ماه انتخاب می‌شوند و برای کاشت در فصل بعد در محیط تاریک و به دور از نور نگهداری می‌شوند).

نحوه کاشت پیازها نیز به شرح زیر است:

- گودهایی به عمق حدود ۲۰ سانتی متر در زمین کنده می‌شود. در هر گود یک تا دو پیاز قرار داده و در زیر خاک پوشانده می‌شوند. هر دو عدد گود حدود ۲۰ تا ۲۰ سانتی متر از هم فاصله خواهند داشت.

- پس از کاشت، کرتها را آبیاری می‌کنند. پس از آبیاری پیازها بیدار می‌شوند و به تدریج رشد خود را آغاز کرده و ریشه می‌دانند. بنابراین پس از کاشت پیازها، آبیاری اول صورت می‌گیرد و حدود یک ماه بعد، آبیاری دوم انجام می‌شود. پس از آن هر ۱۵ روز یک بار باید آبیاری صورت بگیرد.

به آبیاری که پس از پایان گل صورت می‌گیرد «زاج آب» یا «زاج آب» می‌گویند. پس از زاج آب زعفرانکاران دیگر با مزرعه کاری ندارند، فقط می‌بایست علفهای هرز مزرعه خود را وجین کنند.

- از اواخر اردیبهشت ماه و برداشت برگهای خشکیده، مزرعه خشک و خالی است و به صورت یک زمین بایر به نظر می‌رسد. در سال بعد، در مهر یا آبان مزرعه را آبیاری می‌کنند و پس از افزودن کود حیوانی به زمین، عملیات سله شکنی را (به نحوی که به پیازهای داخل خاک صدمه‌ای وارد نشود) انجام می‌دهند.

- سله شکنی دارای مزایایی به شرح زیر است:

۱- کود و خاک مزرعه مخلوط می‌شود.
۲- به موجب آن که خاک بر اثر رفت و آمد دام و نیز افراد مختلف تا حدود زیادی تحت فشار قرار گرفته و کوبیده شده است، دوباره سست شده و برای رشد دوباره گیاه آماده می‌گردد.

- پس از ۸ تا ۱۰ سال به علت تکثیر پیازها، بوته‌های زعفران به هم فشرده شده و جای آنها در مزرعه تنگ خواهد شد.

بنابراین باید به نحوی پیازها تنگ شده و امکان رشد مناسب به آنها داده شود. از این رو، باید پیازها را به زمین دیگری منتقل نمود. در این راستا، کشاورز مقدار قابل معتنابهی از پیازهای اضافی خود را به فروش رسانده و از این بابت درآمد خوبی کسب خواهد کرد.

□ مراحل رشد

زعفران گیاهی است که فاقد ساقه می‌باشد و برگها و دمگلها از روی غده پیاز در غلاف سفید و نازکی رشد می‌کنند. مزرعه زعفران چشم انداز زیبا و منحصر به فردی دارد. منحصر به فرد از این نظر که چون این گیاه در آغاز فصل سرما گل می‌دهد، در این فصل نیز در مزارع و صحرا گلی وجود ندارد.

رنگ گلهای زعفران بنفش است. این گل دارای سه کاسبرگ و سه گلبرگ هم‌رنگ است. به همین دلیل به نظر می‌رسد که هرگل دارای ۶ گلبرگ است. گل زعفران همچنین دارای تعدادی پرچم کوتاه و یک مادگی دراز سه برچه‌ای و قرمز رنگ است. پس از رشد ریشه‌ها، در ابتدا ساقه‌های زعفران از زمین می‌رویند و در ادامه غنچه‌های گل زعفران ظاهر می‌شوند. در پاییز و زمستان برف و باران که بر روی برگهای زعفران می‌بارد، برگها تر و تازه و شاداب می‌گردند. در این گیاه، برگها باریک و دراز هستند و پس از گلها می‌رویند.

در فصل سرما پیازهای جدید تولید و پیازهای قبلی نیز بزرگتر می‌شوند. در اردیبهشت ماه، برگهای زعفران به تدریج زرد شده و خشک می‌گردند. در این هنگام کشاورزان برگها را درو می‌کنند و برای تهیه و تأمین علوفه دامهای خود در زمستان آنها را نگهداری می‌کنند.

□ جمع آوری محصول

از آنجا که زعفران گیاهی پر درآمد است به «طلای قرمز» یا «طلای کوپر» نیز اشتها یافته است. زعفران ایران از لحاظ مرغوبیت، در جهان معروف شده است.

قسمت مرغوب و قابل استفاده گیاه زعفران (زعفران خشک) برای انسان، بخش

رنگی و خوشبوی کلاله مادگی است که گاهی از میله مادگی نیز که کمی زرد است به آن اضافه می‌کنند. (انواع نامرغوب‌تر) برای برداشت و جمع آوری محصول، گل‌های پیچیده شده زعفران را در محل سایه‌ای جمع آوری می‌کنند. سپس تارهای قرمز (کلاله و میله مادگی) را از مادگی گل‌ها به آرامی می‌کشند و آنها را بین انگشتان نگه می‌دارند تا هنگامی که به مقدار کافی برسند. آن گاه به صورت یک دسته نسبتاً کوچک آنها را با نخ می‌بندند. دسته‌های به دست آمده را روی پارچه تمیزی پهن می‌کنند تا کاملاً خشک شود.

این تارهای جمع آوری شده پس از خشک شدن به رنگ زرشکی در می‌آیند تقریباً از هر ۷۵ عدد گل یک گرم زعفران به دست می‌آید.

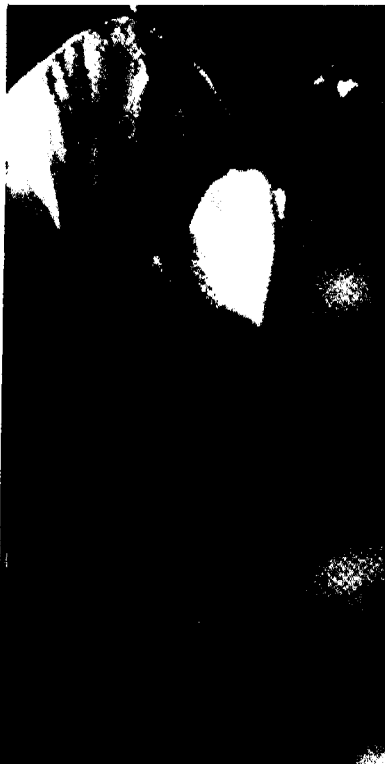
□ میزان محصول

همان طور که قبلاً بیان گردید از هر ۷۵ عدد گل، یک گرم زعفران خشک حاصل می‌شود. همچنین معمولاً کاشت زعفران در قطعه زمینی به مساحت ۱۶ - ۱۵ متر مربع تقریباً در سال سوم کشت حدود ۲ کیلوگرم گل می‌دهد که محصول نهایی خشک آن بین ۸ تا ۱۰ مثقال خواهد شد.

□ تشخیص زعفران مرغوب و اصل

تشخیص زعفران اصل و مرغوب برای هر خریدار و مصرف کننده‌ای حائز اهمیت است. زیرا، به دلیل گران بودن این محصول در بازار، برخی سودجویان با تقلب و اضافه کردن برخی از مواد ناخالص به آن در پی کسب درآمد نامشروع می‌باشند. برای تشخیص زعفران اصل و شناسایی آن از انواع تقلبی می‌توان از روشهای ذیل سود جست:

- تارهای زعفران را در بین یک کاغذ تا شده گاهی قرار دهید و کمی فشار بدهید. سپس کاغذ را به خوبی نگاه دارید. چنان که آثار لکه چربی باقی نگذاشته باشد، زعفران اصل است و در غیر این صورت تقلبی است. - چند تار زعفران را در بنزین بیندازید. اگر بنزین را رنگین نکرد زعفران اصل است و در غیر این صورت از نوع تقلبی و نامرغوب است.

- مزه زعفران کمی تلخ و مطبوع است، بوی آن نیز کمی تند است. افراد خیره از رنگ، بو و مزه زعفران به راحتی به نتیجه قطعی دست می‌یابند.

□ آفات و بیماریها

آفات و بیماریهای گیاه زعفران را می‌توان به شرح ذیل برشمرد:

الف - آفات: به دلیل خوشمزه و خوشبو بودن پیاز زعفران برای بیشتر جانوران، غالب حیوانات و حتی برخی از حشرات، کرمها و ... آن را خوراک مناسبی برای خود می‌دانند. با حمله حیواناتی مانند خوک وحشی، خرگوش، موش و ... به مزارع زعفران، در مدتی اندک چیزی باقی نمی‌ماند. آنها زمین را می‌کنند و پیازها را می‌خورند.

یک کشاورز زعفرانکار می‌بایست وضعیت مزرعه خود را مستمراً مورد توجه قرار دهد و چنانچه بوته‌هایی را مشاهده نمود که نا به هنگام برگ‌هایشان زرد و خشک شده‌اند، به علت یابی امر بپردازد.

ب - بیماریها: زعفران گیاهی نیمه کویری است که به سرما و کم آبی مقاوم می‌باشد. در تمام مدتی که آب برای سایر محصولات زراعی ضروری است، در همان زمان برای گیاه زعفران مضر و خسارت اور است. هنگامی این گیاه به آبیاری نیاز دارد که آب در کشاورزی مورد استفاده چندان ندارد. با این همه پایداری و مقاومت باز هم گیاه زعفران در مقابل برخی از بیماریها آسیب‌پذیر است.

از مهم ترین بیماریهای گیاه زعفران می‌توان بیماری «تاکون» را نام برد که کشاورزان مناطق کشت زعفران به آن «سیاهک زعفران» می‌گویند. عامل ایجاد این بیماری یک نوع قارچ است که نام آن «فوساکو» می‌باشد. این قارچ بر روی برگها و غده زعفران قرار گرفته و به تدریج گیاه را از بین می‌برد.

در آغاز حمله این بیماری، لکه‌های ریز قهوه‌ای رنگ بر روی برگها ظاهر می‌شود و پس از مدت کمی رنگ لکه‌ها به سیاهی می‌گراید. برای مبارزه با این بیماری می‌بایست به محض مشاهده آثار آن، همه اندامهای آلوده گیاه را از مزرعه خارج نموده و در محلی سوزانید تا از انتشار و شیوع آن جلوگیری شود.

برای پیشگیری نیز می‌بایست، در هنگام کشت، همه پیازها را به دقت بررسی کرد و تنها پیازهای سالم و عاری از بیماری برای کشت انتخاب شود. توصیه می‌شود کشاورزان، پیازها را با سموم قارچ کش مانند ترتینیران ضد عفونی کنند و سپس به کاشت آنها اقدام نمایند.

■ منابع:

- عنبرانی، محمود. «زعفران طلای قرمز»، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد، (۱۳۱۸).

- ابریشمی، محمد حسن. «شناخت زعفران ایران»، انتشارات توس، تهران (۱۳۶۶)